

Грищенко В.М.,
Яблоновська-Грищенко Є.Д.
Канівський природний заповідник

ЗНАХІДКИ ПОСЕЛЕНЬ ГОЛУБА-СИНЯКА (*COLUMBA OENAS*) НА ЕЛЕКТРОЛІНІЯХ В УКРАЇНІ У 2009–2018 РР.

Голуб-синяк (*Columba oenas*) – добрий приклад того, що наші знання про рідкісні види є дуже неповними, а рішення, які приймаються, можуть відставати від реалій життя. Він був включений у 3-тє видання Червоної книги України як вразливий вид (Книш та ін., 2009). Мотивувалося це невисокою чисельністю та її зниженням. Вразливість голуба-синяка зумовлена перш за все біотопічною приуроченістю – це птах-дуплогніздник, пов'язаний зі старими лісами. За даними К.Ф. Кесслера (1851), в середині XIX ст. він зустрічався значно частіше за припутня (*C. palumbus*). Але знищення старих лісів та вирубування великих дуплистих дерев привели до скорочення чисельності. Поширення синяка стало спорадичним, особливо в Лісостепу. Загалом для східноєвропейської популяції виду було відмічене катастрофічне падіння чисельності (Белик, 2000). Голуб-синяк занесений до цілого ряду національних та регіональних Червоних книг.

То ж, начебто, рішення було прийняте вірне. На жаль, воно виявилось запізним, оскільки ситуація на той час уже почала кардинально змінюватися. На початку XXI ст. у Східній Європі синяки стали активно освоювати для гніздування порожнини в бетонних опорах високовольтних ліній електропередачі. Поселення їх на ЛЕП були виявлені в різних регіонах Росії та України (Бобенко и др., 2007; Гаврилюк, 2009; Белик и др., 2010; Ветров, 2010 та ін.). Передбачалося швидке розповсюдження нової адаптації і стрімке зростання чисельності виду (Белик и др., 2010; Белик, Гугуєва, 2013). Саме так і відбулося. Протягом наступного десятиліття потоком пішли повідомлення про все нові й нові знахідки голубів-синяків на електролініях. На даний час такі гніздові поселення зареєстровані в багатьох областях України, навіть у Степовій зоні (Костюшин, 2015; Грищенко, Яблоновська-Грищенко, 2017, 2018; Рединов и др., 2017; Клетьонкін, 2018; Пономаренко та ін., 2018 та ін.). Причому, частота цих знахідок

збільшується. Аналогічні процеси відбуваються в Росії (Соколов, Недосекин, 2015; Венгеров, 2016; Соколов, 2017; Шуков, 2018 та ін.).

Про еволюцію таких поселень та темпи зростання чисельності голубів можна судити за динамікою одного з них, яке стало своєрідним модельним об'єктом. Гніздування синяків на ЛЕП неподалік від Канева було виявлене М.Н. Гаврилюком (2009). З 2010 р. ми проводили там щорічні обліки чисельності (Грищенко, Яблоновська-Грищенко, 2016, 2018). За десятирічний період вона виросла більш як учетверо – з 10–12 пар до 48. Причому ріст відбувається прискорено, тренд описується поліномом 2-го ступеня. Голуби вже гніздяться на значному протязі електролінії від околиці Канева до с. Межирич. Почалося й розселення їх на сусідні території – знайдені поселення на ЛЕП на Лівобережжі Дніпра між містами Канів – Переяслав-Хмельницький – Золотоноша (Грищенко, Яблоновська-Грищенко, 2018). Як показують спостереження, синяки починають гніздитися, як правило, невеликими групами по 1–2 або кілька пар, потім поселення поступово розростаються.

На даний час голуба-синяка можна вважати одним із кандидатів на виключення з Червоної книги України. Птах демонструє добру пристосовуваність до антропогенних змін природного середовища, чисельність його швидко зростає, поширення стає менш мозаїчним. Почалися й процеси синурбізації екологічної форми, що гніздиться на ЛЕП – голуби стали влаштовувати гнізда навіть у стовпах, які розміщені поруч із будівлями в містах та селах.

Під час експедицій у різних областях України нам неодноразово доводилося зустрічати голубів-синяків, які гніздилися на електролініях. Дані про знахідки таких поселень наводяться в таблиці. Із таблиці також видно, що найбільше цих знахідок було в останні роки. Це свідчить про те, що темпи поширення нової адаптації наростають.

Знахідки поселень голуба-синяка в порожнинах бетонних опор ЛЕП у 2009-2018 рр.

Місце знахідки	Координати		Дата знахідки	Додаткова інформація	Авторство знахідки
	широта	довгота			
Київська область					
Біля с. Деминівка Фастівського р-ну	50,2026	29,6965	29.05.2011	2 пари	Грищенко, Яблоновська-Грищенко
Південніше с. Володимирське Згурівського р-ну	50,4346	31,8468	04.06.2017	2 пари	Грищенко, Яблоновська-Грищенко, 2017
Поблизу від с. Хоцьки Переяслав-Хмельницького р-ну	49,9371	31,6392	26.05.2018	4 пари, 1 молодий птах	Грищенко, Яблоновська-Грищенко, 2018
Південніше с. Циблі Переяслав-Хмельницького р-ну	49,9687	31,5984	26.05.2018	2 пари	- // -
Північніше с. Циблі Переяслав-Хмельницького р-ну	50,0168	31,5455	26.05.2018	- // -	- // -
Сумська область					
На електролініях між селами Клепали – Дяківка – Писки Буринського р-ну	51,204	34,021	23.07.2018	Загалом 15 пар	Грищенко, Яблоновська-Грищенко
Черкаська область					
На протязі близько 16 км від околиці м. Канів до околиці с. Межиріч Канівського р-ну	49,75529 – 49,63871	31,41421 – 31,43337	2009 – 2018	Чисельність зросла з 10-12 пар у 2009 р. до 48 пар у 2018 р.	Гаврилюк, 2009; Грищенко, Яблоновська-Грищенко, 2016, 2018
На південний схід від с. Озериче Канівського р-ну	49,8212	31,6659	7.04.2018, 26.05.2018	3 пари	Грищенко, Яблоновська-Грищенко, 2018
Між селами Піщане і Гладківщина Золотоніського р-ну	49,7694	31,7888	26.05.2018	2 пари	- // -
Чернігівська область					
Північніше с. Сергіївка Прилуцького р-ну	50,4693	32,0364	04.06.2017	1 пара	Грищенко, Яблоновська-Грищенко, 2017

Література

- Белик В.П. О катастрофическом снижении численности восточноевропейской популяции клинтуха // Редкие, исчезающие и малоизученные птицы России. – М.: Союз охраны птиц России, 2000. – С.85-90.
- Белик В.П., Ветров В.В., Милобог Ю.В. Ренессанс клинтуха в Восточной Европе: демографический потенциал новой адаптации // Стрепет. – 2010. – Т. 8, вып. 1. – С. 70-74.
- Белик В.П., Гугуева Е.В. Новая экологическая адаптация клинтуха и ее популяционное значение // Поволжский экол. журн. – 2013. – Вып. 2. – С. 123-131.
- Бобенко О.А., Ильях М.П., Плеснявых А.С., Друп А.И., Друп В.Д., Хохлов А.Н. Клинтух – новый гнездящийся вид Ставропольского края // Птицы Кавказа: изучение, охрана и рац. использование. Мат-лы научно-практич. конф., посвящ. 25-летней деятельности северокавказской орнитол. группы. – Ставрополь: СГУ, 2007. – С. 6-16.
- Венгеров П.Д. Гнездование клинтуха *Columba oenas* в опорах линий электропередачи в окрестностях Воронежского заповедника // Рус. орн. журн. – 2016. – Т. 25, вып. 1265. – С. 1031-1036.
- Ветров В.В. Новые гнездящиеся птицы Луганской области и новые гнездовые адаптации // Птицы бас. Северского Донца. – Донецк, 2010. – С. 74-76.
- Гаврилюк М.Н. Гнездование клинтуха в бетонных столбах в Черкасской области // Беркут. – 2009. – Т. 18, вып. 1-2. – С. 209-210.
- Грищенко В.М., Яблоновська-Грищенко Є.Д. Голубсиняк *Columba oenas* на Канівщині // *Troglodytes*. – 2016. – Т. 7. – С. 201-204.
- Грищенко В.М., Яблоновська-Грищенко Є.Д. Авіфауністичні спостереження в Лівобережній Україні у 2014–2017 рр. // Авіфауна України. – 2017. – Вип. 8. – С. 21-24.
- Грищенко В.М., Яблоновська-Грищенко Є.Д. Спостереження за рідкісними та маловивченими видами птахів у Середньому Придніпров'ї у 2016-2018 рр. // Беркут. – 2018. – Т. 27, вип. 1. – С. 39-44.
- Кесслер К.Ф. Естественная история губерний Киевского учебного округа. Вып. II. Птицы хищные и куриные. – Киев, 1851. – 40 с.
- Клетьонкін В.Г. Знахідки тварин Червоної книги України у Дворічанському районі Харківської області // Матеріали до 4-го видання Червоної книги України. Тваринний

- світ / Серія: «Conservation Biology in Ukraine». – Вип. 7, Т. 1. – Київ, 2018. – С. 357-363.
13. Книш М.П., Костюшин В.А., Фесенко Г.В. Голуб-синяк // Червона книга України. Тваринний світ. – К.: Глобалконсалтинг, 2009. – С. 462.
  14. Костюшин В.А. Новое место гнездования клинтуха (*Columba oenas*) на ЛЭП в Киевской области // Беркут. – 2015. Т. 24, вып. 1. – С. 65.
  15. Пономаренко О.Л., Банік М.В., Барабаш Р.І. Реєстрації птахів, занесених до Червоної книги України, в період з 2009 по 2017 р. в Дніпропетровській області // Матеріали до 4-го видання Червоної книги України. Тваринний світ / Серія: «Conservation Biology in Ukraine». – Вип. 7, Т. 2. – Київ, 2018. – С. 177-183.
  16. Рединов К.А., Панченко П.С., Форманюк О.А. Находки клинтуха (*Columba oenas*) в Николаевской области в гнездовой период // Беркут. – 2017. – Т. 26, вып. 1. – С. 72-73.
  17. Соколов А.Ю. Уточнение сроков появления гнездовой группировки клинтуха *Columba oenas* на высоковольтных ЛЭП в Воронежской области // Рус. орн. журн. – 2017. – Т. 26, вып. 1407. – С. 639-643.
  18. Соколов А.Ю., Недосекин В.Ю. Изменение состояния популяции клинтуха в Центральном Черноземье в связи с новой гнездовой адаптацией // 14-я Междунар. орнитол. конф. Северной Евразии. – Т. 1. Тезисы. – Алматы, 2015. – С. 455-456.
  19. Шуков П.М. О гнездовании клинтуха *Columba oenas* на опорах высоковольтных ЛЭП в Нижегородской области // Рус. орн. журн. – 2018. – Т. 27, вып. 1709. – С. 6103-6105.

Матеріали до 4-го видання Червоної книги України. Тваринний світ. (Серія: «Conservation Biology in Ukraine». – Вип. 7, Т. 3.) – Київ, 2019. – 416с.

ISBN 978-966-02-8576-7 (заг.)

ISBN 978-966-02-9013 (Т.3.)

Редакційна колегія: **Акімов І. А.**, чл.-кор. НАН України, директор Інституту зоології ім. І. І. Шмальгаузена; **Харченко В. О.**, заступник директора Інституту зоології ім. І.І. Шмальгаузена, секретар Національної комісії з питань Червоної книги України; **Костюшин В. А.**, завідуючий Відділом моніторингу та охорони тваринного світу Інституту зоології ім. І. І. Шмальгаузена; **Василюк О. В.**, науковий співробітник Відділу моніторингу та охорони тваринного світу Інституту зоології ім. І. І. Шмальгаузена.

Макет: Н. В. Антонова.

Фото на обкладинці: М. В. Богомаз.

Впорядкування географічних координат: В. О. Горяінова.

До збірника включені відомості про знахідки у 2009-2017 роках видів тварин, занесених до Червоної книги України, а також обґрунтування для внесення нових видів, або виведення їх з Червоної книги України. В публікації представлена інформація, зібрана понад як 139 фахівцями-зоологами та аматорами. Загалом подано інформацію про 7500 зустрічей червонокнижних видів тварин. Збірник розрахований на професійних зоологів, природоохоронців, працівників установ природно-заповідного фонду.

Рукопис рекомендовано до друку Вченою радою Інституту зоології імені І. І. Шмальгаузена (протокол №8 від 24.09.2019 р.).

Збір та опрацювання матеріалу здійснено за сприяння Ukrainian Nature Conservation Group.

© Інститут зоології імені І. І. Шмальгаузена НАН України, 2019

© Ukrainian Nature Conservation Group, 2019